

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פְּרִשְׁת בִּלְק

הפטרה: והיה שארית
יד' תמוז תשע"ז

צאת השבת ר"ת 21:16

צום ז' בתמוז ביום שלישי בתחילת: 4:12 סיום: 20:16

גיליון 440

יציאת השבת:

20:35

ירושלים: 20:30

כניסת השבת:

19:21

ירושלים: 19:13

לֹא יָנֹם וְלֹא יִישֵׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

דבר ידוע לכולם שאויבנו זוממים להשמיד אותנו ולא בוחלים בשום דרך, הפלא העצום הוא הדרך בה הקב"ה דואג להציל אותנו בכל פעם מחדש! פרשה שלימה מספרת לנו על הקשר שנרקם בין מדינות אויב במטרה אחת להשמיד את עם ישראל. עם ישראל אפילו אינו מודע לכך, אך הקב"ה דואג להציל את עמו מכל רע. וכך אמר הקיסר הרומי לרבי יהושע: כמה חזקה הכבשה השורדת בין שבעים זאבים, ענה לו רבי יהושע בן חנניה: כמה גדול הוא הרועה השוכרן ומצילה מידן. בעוד שהקיסר תולה את קיומו של עם ישראל בכוחו של העם, הרי שרבי יהושע תולה את קיומו של עם ישראל בכוחו של הקדוש ברוך הוא.

עמי הארץ רואים את עם ישראל מנצח את מלכי האמורי החזקים, הם חוששים, אם אלו נפלו כיצד נוכל אנו להתמודד כנגד עם ישראל? אז מגיע תורו של החיבור גם בין מדינות שהיחסים ביניהם מעוררים, אך כעת יש להם סיבה להתאחד - המלחמה כנגד עם ישראל. וכך כותב רש"י בפרשתנו: "ויאמר מואב אל אקני מדין - והלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר: "המכה את מדין בשדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה. אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם". מסתבר כי גם דבר זה הוא עתיק יומין, כשאנו רואים מול עינינו מדינות שהיחסים העמורים ביניהם מכוסים באהבה מדומה, שהצד השווה שבהם הוא שנאת ישראל.

הפרשה עוסקת במה שקורה במחנה מואב, עם ישראל אינו מודע כלל לסכנה האורבת לו, אך שומר ישראל לא ינום ולא ישן. ולכן אומר דוד בתהילים כי דוקא הגויים ואומות העולם משבחים את ה', כי הם יודעים שבחסדו הגדול הוא מציל אותנו בלי שאנו נהיה מודעים לכך, אשרינו.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנזקקים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוורץ. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

י' בתמוז ובין המצרים

ביום שלשי הקרוב יחול צום י' בתמוז, הפותח את תקופת בין המצרים עד יום תשעה באב.

מה ארע ביום י' בתמוז וכיצד השפיע הדבר על הדורות הבאים?

חמשה דברים רעים ארעו בשבעה עשר בתמוז: נשתברו הלוחות הראשונות, ברדת משה מן ההר וראה את העגל והמחולות, כמפורש בתורה; וזה היה ב"ז בתמוז; בוטל התמיד מלהקריב בבית ראשון (שכבר לא מצאו הכהנים כבשים להקריב); הובקעה העיר, בחורבן בית שני; שרף אפוסטמוס הרשע את התורה; הועמד צלם בהיכל. גם בחורבן בית ראשון הובקעה העיר בתמוז, בתשיעי בו. אך מכיון שאין להטריח את הציבור יותר מדי, אין קובעין שני ימי צום סמוכים זה לזה, לכך קבעוהו ביום י"ז בתמוז - לפי שחורבן בית שני חמור לנו יותר.

י"ז בתמוז במדבר:

בשביעי בסיון לאחר מתן תורה, חזר משה ועלה להר סיני ללמוד מפי הגבורה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה של תורה, ולקבל את לוחות העדות: כשעלה משה למרום אמר להם לישראל: לסוף ארבעים יום, בתחילת שש (שעות ביום) אני בא ומביא לכם את התורה. הם סבורים שאותו יום שעלה בו, מן המניין היה, והוא אמר להם ארבעים יום שלמים, יום - ולילה עמו, ויום עליתו - אין לילה עמו. שהרי בשביעי בסיון עלה, נמצא יום הארבעים, בשבעה עשר בתמוז היה:

בששה עשר בא שטן וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפלה, דמות ענן וערפל וערבוביא - לומר, ודאי מת משה, שהרי באו כבר 'שש שעות' ולא בא. אמר להם השטן: משה רבכם, היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להם: באו שש! ולא השגיחו עליו. מת! ולא השגיחו עליו. הראה להם דמות מיטתו.

כיון שגדולה היתה האמונה שהאמינו במשה ובכל דבריו יותר ממה שהאדם רואה בעיניו ויודע בדעתו, לכך בשעה שדבר אחד ממה שאמר להם משה, לא נתקם - נעשו כאדם שרואה בהימוט שמים וארץ ודעתו מטרפת עליו, ומרוב שהיו אדוקים במשה איש האלקים, כבר לא יכלו להתקם בלעדיו אפילו שעה אחת - באו לאהרן בערבוביא במהומה ובטרוף הדעת, ואמרו לו: עשה לנו אלהים!

כיצד אפשר שעם שראה מחזה אלקים ושמע קול דברו, יתפס לעבודה זרה בפעם אחת? איך יתכן שכל העם כולו יתפס בעוון אחד ולא נתחלקו לכיתות בדעות מחולקות? ואיך קרה ששבת לוי כולו, לא נכשל מהם אפילו אחד, באותו עוון שהכל נכשלו בו?

והיכן היו נחשוש בן עמינדב וסיעתו, שבעים הזקנים שאחר כך נחה עליהם רוח ה', כלב, אורי, בצלאל, וכל כיוצא בהם, צדיקים מתחילה ועד סוף, הגם הם נכשלו בחטא? אלא, שלקבלת התורה הקדוש ברוך הוא טהר את לב כולם וקבלו עליהם עול תורה 'כאיש אחד ובלב אחד'. אבל במעשה העגל ח"ו לא היו כולם כאיש אחד ובלב אחד, אלא חלוקים היו אלה מאלה, להרבה כיתות.

כשבאו לאהרן ואמרו לו עשה לנו אלהים - כמעט כולם לשם שמים התכננו; ואף על פי שלא ידעו מה המעשה שיעשהו אהרן, כולם היו רוצים להתנדם בכל יכלתם כדי שממעשיהם יצא כח אדיר כשל משה, אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם.

לאחר שיצא העגל הזה על ידי מעשה הלהטים של האדוקים בעבודה זרה מאתמול שנמצאו בהם, אז נעשו הדעות מחולקות. הללו, והם מעטים, שכיון שראו עבודה זרה, מיד חזר ונעור אצלם הרגלם הקודם והשתחו לו בודו. התרו בהם ולא נרתעו.

אחרים, ומרובים היו מן הראשונים, שנעור בהם זיק ורצון לעבוד עבודה זרה, כי לא נעקרו מן האליליות שהיו שקועים בה קודם, אלא שהמעמד הנורא של הר סיני והמופתים שמקודם לכן, הכניעו את זיקתם לע"ז הכנעה לשעה, עכשו חזרה ונעורה, והיו רואים אחרים עובדים לע"ז ועמדו מן הצד ושמחו.

ושוב אחרים שהוכו בתדהמה למחזה איום זה והיו מטיחים דברים כלפי העובדים לעגל וכלפי שומרי האמונים כאחד, כי ראו שהללו מחרפים את הללו, אז אמרו: 'כל אנפין שוין' ויבזו לאלה כמו לאלה. ועדת הצדיקים השלמים שהיתה במחנה ישראל, מאחר שראו את אחיהם כי ברע הם, ויאמרו נואש בלבם כי לא האמינו שעתידים אלה לחזור בתשובה, ואפילו ישובו - שתשובתם תתקבל ומהם תבנה ותכונן ממלכת כהנים וגוי קדוש, ויאמרו על אחיהם, לא אחינו אתם - לא תבואו עוד בקהל ה'!

אף על פי שחלוקים היו בדעותיהם על העגל חילוק גדול, ורחוקים היו אלה מאלה כרחוק מזרח ממערב, היה הקדוש ברוך הוא מפרש למשה את מעשה כולם, כאילו הכל נתפסו לעבודה זרה. אפילו הללו שהיו מקנאים לה' נגד מכעיסיו - אלמלא שנתנו איזה שהוא ממש לע"ז, לא היו באים לכלל יאוש מאחיהם והיו רואים את השתוללותם כנערים המשתוללים בשעה שאין רבם עמם. כלום ממש יש בע"ז שיכולה לעקור עם קדוש מקדושתו, עקירת עולם?

מחר יבוא משה, החוטאים בנפשותם יענשו ושאר כל העם ישוב אל תיקונו כבתחילה. ולא עוד, אלא שבושת חטאם תחזק את דבקותם באלקיהם יותר מלפני החטא - למה רגשו כל כך, ולמה אמרו אין תקוה עוד מעובדי ע"ז אלה? אלא שגם הם נתנו ממש לעבודה זרה - כי שָׁחַת עֲמָדָה!

מה עשה משה? לקח את בני שבטו ושפט את כל עובדי עבודה זרה במזיד, והם באו על ענשם. ושלש מיתות היו שם: אלה שעבדו במזיד ועידו עליהם שהתרו אותם למיתה - נידונו בחרב, כדין עיר הנדחת שמיתתם בחרב; הללו שבעדים ובלי התראה - מתו במגפה לפני ה'; בלא עדים והתראה - נבדקו במים כסוטה וצבתה בטנם; ואילו כל מרבית העם נשארו שלמים חיים ודבקים בה' דבק אמת. שכן, אחר המעמד הנורא של הר סיני שוב אין כח בעולם לעקור מישראל את קדושתו:

תדע שכל החוטאים בנפשותם בחטא העגל, מעטים היו בעם, שהרי בצאתם ממצרים נאמר בהם (שמות יב): קָשָׁה מְאוֹד אֵלַי רִגְלִי, וכשנמנו שקליהם שנדבו למלאכת המשכן בחדש תשרי כשלשה חדשים אחרי אותו מעשה, שוב עלה מנינם לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. לא חסרו מהם אלא כמנין שנוספו בהם אותם שמלאו להם עשרים במשך השנה שעד תשרי. וכן יש לך לנכות ממנין זה של הנוספים, כשלשת אלפים שהיו עודפים עתה על מנין היוצאים ממצרים:

נשתברו הלוחות:

בשעה שנתן לו הקדוש ברוך הוא למשה את הלוחות, היו סובלין את עצמם; כיון שירד וקרב אל המחנה וראה את העגל, פרח אותו הכתב מעליהם ונמצאו כבדים על ידי של משה. מיד - וַיַּחַר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ: שבר הלוחות, כיצד? בזמן שעלה ונטלן וירד, שמח שמחה גדולה. כיון שסרחו ישראל, אמר, אם אני נותן להן - מוזיק אני אותן למצוות חמורות ומחייב אני אותם מיתה לשמים, שכן כתוב (שמות כ): לֹא יִהְיֶה לָךְ - חֹזֵר לְאַחֲרָיו: וראוהו הזקנים ורצו אחריו, אחז משה בראש הלוחות והן אחזו בראשן, וחזק כחו של משה יותר מכחן של שבעים זקנים, שנאמר (דברים לד): וְלָקַל הָיָה הַחֲזָקָה. נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן שפורח, וכבדו על ידי משה ונפלו מידי ונשתברו. אחרים אמרו: לא שבר, עד שנאמר לו מפי הגבורה אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ (שמות לד) - אמר לו יישר כחך ששברת:

פתחון פה לבעלי תשובה:

לא היה אותו הדור ראוי לאותו מעשה, שכולו דור דעה היה יותר מכל הדורות; וכן אתה אומר בשאר כל חטאי הגדולים של אותו הדור, כגון חטא המרגלים, המתאוננים, והמחלוקת של קרח ועדתו, שכמעט כל הדור נתפסו בה, ולמה סבבם קורא הדורות לחטאים גדולים אלה לדור דעה זה? - כדי להורות דרך תשובה לרבים: 'גבורים ושלטים ביצרם היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהם, אלא גזרת מלך היתה - לשלוט בהם, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שאם יאמר החוטא: 'לא אשוב - שלא יקבלני', אומרים לו: צא ולמד ממעשה העגל שכפרו (בהקב"ה) ונתקבלו בתשובה'. (ע"פ ספר התודעה)

הלכות יז' בתמוז

א. מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בימים שאירעו צרות לאבותינו. ותכלית התענית היא כדי לעורר את הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותם הצרות, ובזכרון הדברים האלה נשוב להיטיב, כמו שנאמר 'והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם'.

ב. חייב כל איש לשום אל ליבו באותם הימים לפשפש במעשיו. כי אין העיקר התענית, כמו שנאמר באנשי נינוה 'וירא הא-להים את מעשיהם', ואמרו רבותינו ז"ל 'וירא את שקם ואת תעניתם' לא נאמר, אלא 'וירא הא-להים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה'. ואין התענית אלא הכנה לתשובה. לכן אותם אנשים שכשמתענים הולכים לטייל, ומבלים את היום בדברים בטלים, תפסו את הטפל והניחו את העיקר.

ג. שבעה עשר בתמוז, אירעו בו חמש צרות: נשתברו הלוחות כשירד משה מן ההר, כמו שנאמר בתורה, וזה היה בשבעה עשר בתמוז, ונתבטל קרבן התמיד, והקבעה העיר בחרבן בית שני. אף-על-גב דבחרבן ראשון הבקעה בתשעה לחדש, דכתיב 'בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר וגו' ותבקע העיר 'וגו', אבל בחרבן השני בשבעה עשר בו הבקעה העיר, וחרבן בית שני חמור לנו, שהוא סיבת היותנו בגלות הזה (ועוד איתא בירושלמי, שגם בבית ראשון היה בשבעה עשר, אלא שמפני הצרות טעו בחשבון). ושרף אפוסקטמוס הרשע ספר התורה, והעמיד צלם בהיכל.

ד. כיון שבשבעה עשר בתמוז התחילו צרות החורבן, לכן נוהגין קצת אבלות מיום זה עד אחר תשעה באב. ובימים אלו במיוחד ראוי לכל ירא שמים לעשות 'תיקון חצות' לאחר חצות היום (עד השקיעה). ואומרים 'תיקון רחל' בלבד. (עיי' כה"ח תקנא ס"ק רכא, רכב). ואין צריך לומר שטוב לעשות תיקון חצות (תיקון רחל ותיקון לאה) בחצות לילה.

ה. בימים אלו צריך להזהר מכל מיני סכנות וספק סכנות כגון: זהירות בדרכים, שלא לילך יחידי משעה ד' עד שעה ט' וכן שלא לילך אז בין חמה לצל (דבר זה אפשרי רק להולכי רגל, אך הנוסע ברכב אי אפשר לו להבחין ואין לחוש) לא ישים כסף בפיו, ישטוף היטב את הפירות שאוכל, לא יאכל אוכל שהיה תחת המיטה. אדם שקם באמצע הלילה בחושך לא ישתה משקה מגולה שמא נכנס בו חרק וכד', יזהר במצות מעקה ותולדותיו, ובכל מיני דברים אחרים כגון רחיצה בחוף ללא מציל וכד', ובפרט יפקח עיניו על שלום הילדים הקטנים.

ו. טוב להימנע מללכת לברכה בזמן זה מפני הסכנה, אומנם בקיטנה וכדו' שצריך להעסיק את הילדים שלא יסתובבו ברחובות, מותר ובתנאי שיגבירו את השמירה והזהירות. [הגר"מ אליהו זצ"ל]

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0537788483

עלון זה מוקדש:

לדפואת: אברהם ולאח ציטרון. ה"ה יצחק שושן. שרה בת שמחה. מרים יהודה. ציפורה ויהושע לוי. ביבה אלימלך. ישי הלוי. עור בן עישה. תקוה בת עזיזה. אלנה בת ג'אן. מול בת ענולה. אברהם בן רחל. הראל בן אביעל. יהודה גלר. אילנה בת סליחה. ישי ורחל לוי. חנה בת זוהרה. מיטל מוריה אדרי הי"ו. להחזרת נעדרים צה"ל ושבויו ובהם: אורון שאול, הדר גולדין, גיא חבר, רון ארד, זכריה באומל, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ו. לעילוי נשמות: הגר"ע יוסף זצוק"ל. הגר"מ אליהו זצוק"ל. רבי מסעוד מלול זצ"ל. הרב שלמה צורף. רבי יעקב שושן. יונה יונה. סופר מנחם. אליאור קדושים. הרב אברהם צוקרמן. יצחק עמירה. נדיר נחום. נסים כהן. רובי צעדי. יצחק בן מול מורח. מרדכי ומשה מורח. ישראל אברהם נתן. ראובן אלון בן נוסיה. יצחק ועמרם אטיאס. ר' חיים אותונטה. לוי יצחק אמרדי. אורן מועלם. אליהו מייטס. דוד ח'ביב. דוד גרוסברג. יואל דללי. עמוס דמרי. סימנטוב משה יהודה. ישראל בן גמרה. רבי דוד הכהן. ישראל בן שושנה. נעים משה. יצחק ושמוחה אילוז. נסים וסוליקה שושן. יצחק ולאח אסטרונגו. נדירה שמעון. מנירה לוי. אסתר בת תורא. אסתר חדר. חנה יצחק. דינה פונדק. אליה בת פריחה. תרצה וגדון. אסתר בת זוהרה. אסתר וענבר נחום. מרים וענונו. עזיזה עמוס. רות יעקב. חיה רחל לוי. נעימה בת מלודה. לואיזה מדר. זוהרה בת חנה. עליזה כהן. שרה אוליאל. יוכבד ועקנון. עישה דהן. ברכה סופן. רוני אגול. סבטלה בת אולנה. ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שניידר, שושנה רוחה, רפאל פריצי, וציציליה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.